

- ◆ טלטול סידור ברשות הרבים על ידי ילד
- ◆ איסור דרבנן לצורך הקטן
- ◆ שיעור איסור אכילת דם - כזית או רביעית?
- ◆ שינוי הגירסאות במהדרות הש"ס:

### השבוע בגליון

◆ ערבות לנדוניה או פרנסה

- ◆ יבום וחליצה, מה עדיף בזמן הזה?
- ◆ מתי פוקע איסור "אשת אח"?
- ◆ מדוע ומתי יש להתרחק ממתן ערבות לחוב?
- ◆ טרדת הנפש

## דבר העורך

### מידות נאצלות

לפניכם סיפור רב הוד, שסיפר הגאון רבי פסח קראן מארה"ב, על אחד מגדולי ראשי הישיבות מן הדורות הקודמים, בין מלחמות העולם. **ספריו** של ראש ישיבה זה נמצאים בכל בית מדרש, הוא היה מורם ורבים של רבים מגדולי ישראל. מפני שברצונו לספר את המעשה על כל פרטיו, העדפנו לפרסם את המעשה בלא ציון שמו. **גאון** זה נודע בגישותו הרבה. תלמידיו סיפרו, כי ידוע היה שהוא נמנע לקרוא עיתונים. תילי תילים של השערות וסברות נתלו בהנהגתו זו, עד שלמים התבררה עובדה פשוטה. בגישותו הרבה, לא היה מסוגל לעמוד בצער הכרוך בקריאת סיפורי אסונות סבל ומכאוב! לפיכך העדיף להמנע מכך. **נקל**, איפוא, לשער, כיצד נחמץ ליבו ביום בו קיבל חבילה אטומה שגילתה את הכל. **בת** בוגרת היתה לו לראש הישיבה. השנים חלפו ועמם, כך נדמה היה, ההזדמנויות. באחד הימים פשטה השמחה בבית ראש הישיבה, עת בתו באה בקשרי שידוכין עם אחד מטובי הבחורים בישיבה. החיך קנה לו שביתה על פניו של ראש הישיבה ובני ביתו, והעתיד מעולם לא נראה טוב יותר. בשמחה ובטוב לבב, רכשו משפחות החתן והכלה תכשיטים זה לזה, וכחלוף ימים אחדים, הציג ראש הישיבה לחתנו הטרי, כי יעבור ללמוד בישיבה אחרת עד חתונתו, כדי שייקל עליהם לנהוג כמנהגם, שהחתן והכלה אינם מתראים זה עם זה עד הנישואין, וכך ישקוד על התורה בהתמדה בעיירה אחרת. **ההצעה** התקבלה על לב החתן, וברצון רב הוא נעתר ועקר לישיבה אחרת. עד החתונה. **חלפו** חודשים אחדים, ובבית ראש הישיבה התקבלה חבילה סגורה. **ראש** הישיבה פתחה וגילה בתוכה... שעון זהב ומכתב בו מודיע החתן בצער רב, כי לאחר התלבטויות רבות והתחבטויות אין ספור, הוא מחזיר את השעון... **ראש** הישיבה היה המום. כל רמז לא קדם

דף קט/א אבא שאול אומר הכונס את יבימתו לשם נוי **יבום וחליצה, מה עדיף בזמן הזה?**

לקראת סיומה של מסכת יבמות, אנו לומדים בפעם השלישית את דעתו של אבא שאול: "הכונס את יבימתו לשם נוי, לשם אישות, לשם דבר אחר, כאילו פוגע בערוהו. וקרוב בעיני הדבר להיות הולד ממזר".

הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, בעל "ערוך השולחן" (אהע"ז סימן קס"ה), נטל על עצמו, כדרכו, לרדת אל שורשם של נידונים סבוכים, וכך עשה גם לגבי הנוהג בקהילות אשכנז, לבלתי קיים מצוות יבום, לאור דברי אבא שאול.

לאור משניות אחדות בנושא, התעוררה מחלוקת ראשונים ופוסקים, כלהלן. במסכת בכורות אומרת המשנה (פרק א' משנה ז'): "מצות יבום קודמת למצות חליצה - בראשונה שהיו מתכווין לשם מצוה. ועכשיו שאין מתכווין לשם מצוה, אמרו: מצות חליצה קודמת למצות יבום". מה כוונת המשנה "**ועכשיו**", תקופה זמנית, או מכאן ואילך?

במסכתנו אומר רמי בר חמא (לט/ב): "חזרו לאמר מצות יבום קודמת למצות חליצה". הגמרא תמהה על אתר, וכי דורות המאוחרים טובים מן הראשונים? שהראשונים לא קיימו המצווה לשמה ודורות האחרונים מקיימים? הגמרא מבארת, כי המשנה בבכורות נשנתה לדעת תנאים שחששו לשיטת אבא שאול, שהמייבם מתוך כוונה נוספת, שלא לדבר מצווה, עושה שלא כהוגן, ולפיכך אסרו לייבם. לימים פסקו כחכמים החולקים וסוברים כי מצווה לייבם בכל אופן.

כשנדרשו הראשונים להכריע הלכה, הם נחלקו לשתי שיטות. הרי"ף (דף י"ג בדפי הרי"ף) והרמב"ם (הלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה ב'), וראשונים רבים נוספים פסקו הלכה כמבואר במסכתנו בשם רמי בר חמא, שלבסוף נפסקה הלכה כחכמים ולא כאבא שאול.

לעומתם, חבל ראשונים, בראשם רבינו תם (לט/ב ד"ה "אמר רב" ובכתובות סד ד"ה "ובדיני", וכן בשו"ת ר"י מיגש קל"ט בסמ"ג ועוד) סוברים, כי יש להכריע הלכה כמשנה בבכורות. המחלוקת לא הוכרעה גם בדורות מאוחרים יותר ואף ב"שולחן ערוך", מרן המחבר כתב באופן שמשמע כי יש להעדיף מצוות יבום, ואילו מן הרמ"א משתמע כי יש להעדיף קיום חליצה. אכן, בארצות המזרח רווח המנהג לייבם, ואילו בארצות אשכנז לא נהגו לייבם כלל. בעל "ערוך השולחן" נוגע גם בשאלה הבסיסית, המתבקשת, במה נחלקו חכמים ואבא שאול?

**מתי פוקע איסור "אשת אח"?** הוא מסביר (שם, סעיף ו'), כי הם נחלקו אם איסור אשת אח פוקע עם **חלות** מצוות הייבום, כלומר, ברגע מות בעלה של היבמה. או שמא **קיום** מצוות

לעילוי נשמת

מרת **דבורה הפטקה** ע"ה

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע ה' באלול התשנ"ט

**תנצב"ה**

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר **יחיאל מאיר ברנד** ז"ל

ב"ר יששכר דב הכהן ז"ל נלב"ע ז' באלול תשמ"ח

**תנצב"ה**

הנוצח ע"י בני ידידיו ה"ר **אפרים ברנד** ומשפ' שיחיו - גבעתיים



הייבום דוחה את איסור אשת אח. אם איסור אשת אח פוקע עם חלות המצווה, מאותו רגע ואילך היבמה היא כאשה רגילה כלפי היבם ואין כל עילה למנוע את היבום, גם אם היבם אינו מתכוון לשם מצווה כלל. ברם, אם איסור אשת אח נדחה אך ורק עם קיום מצוות הייבום, וכך סובר אבא שאול, הרי שאם המייבם אינו מתכוון לדבר מצווה כלל, הוא עובר על איסור אשת אח.

משהגענו עד הלום, הבה נתוודע לחידוש מרהיב של רבי יחיאל מיכל זצ"ל.

הגע עצמך. לדעת אבא שאול, מה דינו של יבם שייבם את יבימתו שלא מתוך מחשבת מצווה כלל? לכאורה, למעט עבירה, לא עשה ולא כלום, שהרי מצוות ייבום לא קיים כי אם איסור, וממילא לא קנאה לאשה!

ברם, ה"ערוך השולחן" מחדש, כי אף לדעת אבא שאול, קנה יבם זה את יבימתו להיות לו לאשה! טעם הדבר, לפי שקניין היבם את היבמה אינו מותנה בכך שכוונתו לשם מצווה. אלא כלל קבעה תורתנו הקדושה, כי יבם המייבם את יבימתו - קנאה.

עדיין תנקר בלבנו שאלה מציקה. הן אבא שאול סובר, כי אם אין היבם מכוון לשם מצווה, הרי הוא עובר על איסור ערווה! הן ידוע לכל, כי אין אפשרות לקדש בעלת איסור ערווה! כיצד, איפוא, חל קניינו של יבם זה, בשעה שאינו מכוון לשם מצווה?!

בשאלה זו אנו חושפים את קצותיה הרגישים של אחת החקירות השיבתיות המפורסמות, לגבי "אין קידושין תופסין בערווה". מדוע קידושין אינם חלים בין איש ואשה האסורים זה על זה באיסור ערווה. האם מפני חומרת האיסור, או מפני מהות הערווה - אין קידושין יכולים לחול בין איש ואשה המוגדרים כערווה זה לזה.

ובכן, אם נניח כצד השני, נוכל להבין היטב את חידושו של בעל "ערוך השולחן". אין אפשרות לקדש בעלת ערווה, לא מפני האיסור אלא מפני מציאות הערווה. משכך, במצוות ייבום חידשה התורה כי אף על פי שיש כאן מציאות של ערווה, בכל זאת יחול קניין היבם ביבמה. אמנם, השאלה אם יעבור היבם איסור אם לאו, תלוייה בהתנהגותו של היבם, בכוונתו. אם יזכה לכוון לשם מצווה - לא עבר על איסור, ואם לא - יעבור. אך המונע את חלות קניין אשה היא ערווה עליו, הוסר זה מכבר.

ראוי לציין, כי הראשונים עמדו כבר על שאלה זו, האם לדעת אבא שאול היבם אינו קונה את היבמה באין כוונת מצווה, ולדעתם כל דברי אבא שאול הם מדרבנן בלבד! ומדין תורה הייבום מתקיים כדת וכדין (ראה "נימוקי יוסף" ריש פרק הבא על יבימתו, דף יח/א בדפי הרי"ף. ועיין עוד בריטב"א שם). מדברי ראשונים אלה עולה שלא כדברי ה"ערוך השולחן".

דף קט/א ויתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונות

### מדוע ומתי יש להתרחק ממתן ערבות לחוב?

שנה בר קפרא: יתרחק אדם משלשה דברים, אחד מהם הוא "ערבונות", היינו: שלא יסכים להיות ערב לחוב של אחר. כבר שלמה המלך (משלי כב/כו) הזהיר על כך: "אַל תְּהִי בְּתִקְעֵי קָף בְּעַרְבִים מִשָּׂאוֹת". בעל "מצודות דוד" מפרש, כי לא יהיה בחברת אנשים התוקעים כף זה בעבור זה, להיות ערבים. הרמב"ם (הלכות דעות, פרק ה' הלכה י"ג) מונה בין מעלותיו של תלמיד חכם, שאינו נעשה ערב.

לכאורה הדעת נותנת, כי המתחייב ערבות מקיים מצוות גמילות חסדים. במאמר הנוכחי נעמוד על פשרם של דברים.

**טרדת הנפש:** רבי יעקב ב"ר חננאל סקילי, תלמידו של הרשב"א, מבאר את הדברים בארוכה בספרו "תורת המנחה" (פרשת ויגש). רבי יעקב מבאר, כי כל עיסוק חיצוני גורם טרדה לנפש, ובעודה טרודה הרי פוחתת האפשרות להקדיש עצמו לעבודת הבורא. במקרה של נטילת ערבות, אין כל עילה לאדם להטריד עצמו, שכן, אינו זוכה לשכר כל שהוא על הערבות, לפי שרק המלווה נוטל את מלא השכר, וממילא, מה לו כי יטריד את עצמו.

בדומה לדבריו כתב ר"י אבן שועיב בדרשותיו (פרשת ויגש).

בקיצור שולחן ערוך (סימן קע"ט ס"ט) פסק כן כהלכה כללית, ולא רק כהנהגת תלמידי חכמים, שלעולם ירחיק אדם את עצמו מן הערבות.

בעל "תורת המנחה" נוקט, איפוא, כי הערב אינו מקיים מצווה, לפי שהיא נזקפת לזכותו של המלווה. ברם, רבי יוסף יוזפא האן, כותב בספרו "יוסף אומץ" (פרק הלוואה לעני), כי כשם שמצווה גדולה להלוות, כך מי שאינו יכול להלוות בעצמו יקיים מצווה גדולה זו במתן ערבות עבור הלווה. זאת, כאשר ידוע לו שבאפשרותו של הלווה לפרוע את חובו, אך המלווה דורש ערבות לפי שאינו מכירו וכדומה.

להתרחשות המצערת כל כך. לבו היה אפוף צער, ועוד יותר ממה שחשב על עצמו, חמל על בתו הבוגרת. לאחר מחשבה עמוקה, הוא סיפר לה את שאירע, בצעדים מחושבים ואיטיים, אך הגלולה המרה הגיעה לבסוף, כך או כך. אין חתן. אין חתונה. אין כלום.

**אם** הוא לא היה מסוגל לקרוא בעיתון ידיעה מצערת על אדם שאינו מכיר, נקל לשער כיצד היתה נוראה תחושתו והרגשתו, למראה בתו יקירתו הקמלה מצער מול עיניו. מותר אפילו לנחש, אלה מחשבות חלפו בראשו על האיש שכה עולל לה.

**ניתן** היה לנחש זאת, אלמלא שנים לאחר אותו מאורע הונח מכתב נוסף על שולחנו של ראש הישיבה. גם שולח מכתב זה היה החתן לשעבר. הוא פתח את מכתבו בדברי שלום לרבו, בלא כל התייחסות, של הבעת צער וכדומה, למה שאירע בעבר. במהלך מכתבו סיפר הכותב, כי הוצעה לו רבנות בקהילה קטנה, ותוך כדי הראיון בפני פרנסי הקהילה, הם בקשו להביא בפניהם מכתב המלצה מראש הישיבה שלו... ולפיכך, הנהו מבקש המלצה מאת ראש הישיבה.

**בעת** קריאת המכתב, שבו ועלו רגשות הצער והבזיון שהציפוהו עם קבלת המכתב הראשון. ברם, ראש הישיבה שקל בדעתו ומצא כי אין אשמה בכותב המכתב, והוא ראוי להמלצה לכהן כרב באותה עיירה. נטל, איפוא, ראש הישיבה גליון וקסת, וכתב מכתב המלצה, כפי שהיה כותב לו ביום שבו השתדך עם בתו! הוא שב וקרא את שכתב, שוב ושוב ושוב, כדי לוודא שמא ואולי חיסר מתאריו או משבחיו, וככל שהרבה לקרוא עדיין לא נחה דעתו, שמא, חלילה וחס, רגשותיו הפגועים מטים את לבבו ואת שכלו, לבלתי המליץ בכל לבו על תלמידו, חתנו לשעבר.

**משנוכח** כי כך הם פני הדברים, ביקש לזמן בפניו שלשה בחורים מסויימים, אחד מהם התפרסם לימים כראש ישיבת "תורה ודעת" בברוקלין - רבי שלמה היימן. בפני שלשת הבחורים המובחרים החל ראש הישיבה שוטח את התלבטותיו. "הן ידוע לכם דבר המעשה שאירע עם בתי לפני שנים... אין בליבי טרוניה עליו, יודעני בו שישר והגון הוא וראוי לכהן כרב, אך ברצוני שתחוו את דעתכם על מכתבי, בלא משום פנים, אם הוא משכנע, נמרץ והחלטי, או שמא יש בו טעם לפגם. אל תסתירו ממני מאומה. יתכן שלגודל צערי נסתמאו עיני מראות את מלא שבחיו ונסתמו מעיינות הכתיבה המשובחת לסלאו בפי בכל מידה נכונה. אנא, הפציר בתלמידיו, "בדקו היטב את הדברים. הנני נכון לכתוב מכתב המלצה חדש, לפי שיקול דעתכם!"

**משקראו** שלשתם את המכתב והבטיחוהו נאמנה כי המלצה שכזו מספקת גם לעיר גדולה, שיגר ראש הישיבה את המכתב אל ייעדו, והמכתב הזה מסובב מאז בכל בתי המדרשות שבעולם, הולם על בימת בית המדרש ואומר: אני נכתבתי על ידי אדם שמידותיו הזדדככו על ידי לימוד התורה. לפי שרק התורה הקדושה, תורת האלוקים, יכולה לגרום לאדם להתנהג באופן שכזה הנשגב מבנית אנוש.

**זו תורה** - וזו שכרה. היות האדם אציל וזך הרעיון.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תחובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

## פנינים

דף קט/ב כל האומר אין לו אלא תורה... אפילו תורה אין לו

## תורה בלי אורחות חיים?

דהיינו, הסביר הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל, ראש ישיבת אור ישראל, שהאומר שאין בתורה אלא תורה בלבד, ולא אורחות חיים והליכות עולם, אפילו תורה אין לו, כנראה שלא למד מאומה... (דרכי מוסר, ואתחנן).

דף ק"א/א ואתביה אבי פורסייא  
מקור למנהג

כתוב בספר הפרנסה לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג (ס' ש'):

"ימה שנהגו להושיב חתן וכלה במוצאי שבת על שני קתדראות, ראה ביבמות פרק בית שמאי מהוא עובדא דהוה בנחש דאתקדושה כשהיא קטנה ואתביה אי כורסייא".

כורסייא הוא ספסל לפירוש זה (וכן כתב גם בתשב"ץ קטן ס' תסז).

דף ק"א/ב קטן וקטנה לא חולצין  
אברהם ידע

תוספות (לעיל ב/ב) מביאים גמרא זו ואומרים, שאף שאשה שאינה ראויה ללדת אין קידושה קידושין, אם ידע זאת הבעל והסכים להנשא לה, חלים הקידושין.

בכך פירש הרבי רבי העשיל את דברי הקב"ה לאבימלך על אודות שרה, "ועתה השב את אשת האיש כי נביא הוא" (בראשית כ/ז). מה עניין זה לזה? ברם, כידוע היתה שרה עקרה ולא יכלה ללדת. יכול היה, איפוא, אבימלך לטעון, כי אין קידושה לאברהם קידושין, ואינה אשת איש. לכך אמר לו הקב"ה: "השב אשת האיש כי נביא הוא", ודאי ידע זאת על אודות שרה ואף על פי כן הסכים להנשא, שקידושהם קידושין ואשת איש היא... ("חנכת התורה").

דף ק"ג/א חמשה לא יתרמו... חרש שוטה וקטן

## אינם יכולים לתרום

מעשה באדם שהפך להיות לרב אף על פי שלא היה ראוי לדבר.

שאלו רבי אייזיל חרף: היתכן? מי שמו לתפקיד זה?

ענה הלה: מכיוון שציבור מיישראל קבלני על עצמו, הפכתי לראוי ממילא וחיטה של חולין תוכיה - משקרא לה ישראל בשם תרומה, הופכת לקדושה.

גיחך רבי אייזיל: הנה שכחת תלמודך, שכן, "חרש שוטה וקטן שתרמו אין תרומתן תרומה"...

דף ק"ג/ב יצתה זו שמשלחה וחוזרת  
עם ישראל נשלח וחוזר שוב

מכיוון ששוטה אינה מתגרשת, היה אומר החידושי הרי"ם, לכן אף שביירמיהו (ג/ח) נאמר, "שלחתי ואתן את ספר כריתותיה", לעם ישראל אמר ישעיהו הנביא "איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי", כלומר גט בטל הוא שכן אף שהקב"ה גירש את עם ישראל, אבל זהו "משלחה וחוזרת", הם שבים וחוזרים אליו יתברך... (מעניה של תורה, עקב).

**ערבות לנדוניה או פרנסה:** רבי יוסף מבהיר, כי אף על פי שאמרו חז"ל שיתרחק אדם מן הערבות, מכל מקום, שומה עלינו לדאוג לכך שלא תינעל דלת בפני הלויים הישרים, שאם לא ילווה יש חשש שיתרושו ו"לפעמים תצטרך בתו לשבת עגונה עד שתלבין ראשה ותכסה כלימה פניה בביטול שידוכיה על ידי שאין לאביה למלאת נדוניה במזומנים". עם זאת, הוא מציין, כי גם במקרים בהם הערב סומך על כך שהלווה יחזיר את חובו, אין ליתן ערבות אלא בהלוואה עבור פרנסה או נדוניה וכיוצא בזה, אך לא בהלוואה לצורכי מסחר. לגבי הלוואה זו עומדים בעינם דברי חז"ל שיש להתרחק מן הערבות, וכפי שכתב בספר "מעלת המידות", כי "הערבות פתח העניות". בהמשך דבריו הוא מוסיף ומבאר מדוע אין מצוות גמילות חסד מחייבת להתחייב ערבות. שני טעמים הוא כותב בדבר. ראשית, במקום שיש חשש נזק ממון, אין מצוות גמילות חסדים. זאת ועוד, במשך הזמן שהוא עומד בערבות, כל עוד לא נפרע החוב, הרי הוא חושש כל העת לאיבוד כספו, ומחמת כך ימנע מלתת צדקה לאחרים, וגדול עונו מנשוא.

לסיכום נמצא, שברוב המקרים, כאשר אין הערב בטוח בלווה שיפרע את החוב, אין מצוות גמילות חסדים בערבות, וראוי לו לאדם להתרחק ממנה, כדי שתהיה דעתו פנויה לעבוד את בוראו, וכדי שלא יבטל בינתיים ממצוות אחרות. רק במקרים בהם הערב בטוח שהלווה יפרע את החוב, והלווה צריך את ההלוואה לצרכי חייו ולא לצרכי מסחר, קיימת מצוות גמילות חסדים בערבות עבורו. כה כותב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ה' הלכה י"ג): "... תלמיד חכם... אומר על לאו ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן, ונותן דמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה, (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה, כדי שיעמוד בדבורו ולא ישנהו".

יש לציין ידיעה פשוטה ומובנת מאליה, כי אם הנותן ערבות עבור מי שראוי לקבלת צדקה, מתכוון בליבו כי אם הלה לא ישיב את החוב, יממן את ערבותו מכספי צדקה שיצטברו ברשותו בעת הפרעון, וודאי שראוי ליתן ערבות ליהודי זה.

דף ק"ד/א

## טלטול סידור ברשות הרבים על ידי ילד

במקומות רבים לא היה, וגם כיום - אין, עירוב ראוי לשמו ולפיקח יהודים המתגוררים במקומות אלה אינם יכולים לטלטל בשבת.

בדורות עברו, היו קהילות כה דלות, עד שהמתפללים נאלצו להביא עמם את סידורי התפילה מבתיהם. השאלה שהתעוררה בעקבות כך היא, מה ניתן לעשות בשבת במקומות בהם אסור לטלטל. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, נשאל על ידי רבה של חאדזיטש, אם לאור דברי הרשב"א, שיובאו להלן, ניתן להתיר לטלטל את הסידור לבית הכנסת באמצעות קטן. בסוגייתנו אנו למדים על איסור "ספיה" הקובע, שאף שקטנים אינם מצווים על מצוות התורה, אסור לגדול להאכיל קטן במאכל איסור.

**איסור דרבנן לצורך הקטן:** ברם, הרשב"א מחדש, כי באיסורים מדרבנן אין איסור ספיה לקטן, אם הפעולה נועדה לצורכו. את חידושו הוא מסיק מסוגייה במסכת שבת (קל"ט/א), בה מבואר כי אסור לתת לקטן לזרוע כלאים בחוץ לארץ - איסור מדרבנן - מתוך חשש שימשיך לעשות כן גם לכשיגדל, וכלשון הגמרא "אתי למסרך". משמע, כי אך מטעם זה אסור לתת לו לזרוע כלאים, ולא מפני איסור "ספיה". מכאן הסיק הרשב"א כי באיסורים מדרבנן אין איסור "ספיה" כלל, ואף החשש שמא "אתי למסרך" אינו גורם למניעת המעשה, אלא כאשר המעשה אינו נעשה לצורך הקטן, אך אם לצורך הקטן הוא נעשה, אף אין חוששים שמא "אתי למסרך" [עיי"ש ראייתו].

לאור זאת, מסיק הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, כי אף אם רשות הרבים שבזמננו אינה אסורה בטלטול אלא מדרבנן, אסור להשתמש בקטן לטלטול ספרים לבית הכנסת, שכן, אין זה לצורכו. אין עצה, כי אם לתת לו חומש וסידור **עבורו**, מהם יתפלל וישמע קריאת התורה, ואיש גדול יצטרף עמו יחד להתפלל בהם יחדיו (שו"ת רעק"א סימן טו, מובא בבה"ל סימן שמ"ג).

אף המהר"ם שיק דרש ברבים להזהיר, שלא להשתמש בקטן להעברת חפצים ממקום למקום. ברם בכתביו הוא מעיר, כי יש ללמד זכות על המקילים. נראה, הוא אומר, שכשם שאין איסור ספיה באיסור דרבנן, אלא באיסור דאורייתא, כך גם אין איסור הכשלה לקטן משום "אתי למסרך", אלא אם כן יבוא להכשל בגדלותו באיסור דאורייתא. מכיוון שיש שיטות רשות הרבים היא רק מקום שעוברים בו שישים ריבוא, ולשיטתם כמעט ואין רשות הרבים בזמננו, הרי שבטל החשש ש"אתי למסרך", שכן, לעולם לא יבוא להיכשל באיסור תורה! (שו"ת מהר"ם שיק ס' קעג עיי"ש עוד).

מובן מאליו, כי נידון זה של האחרונים הוא לפי שיטת הרשב"א, אם מצדדים להקל כדעתו.



ברם, יש לדעת, כי ה"שולחן ערוך" (אוי"ח סימן שמ"ג) פסק מפורשות שלא כדעת הרשב"א, אלא כדעת הסוברים שיש איסור ספיה גם באיסורים מדרבנן.

**נידון נוסף - "חינוך":** ראוי לציין עוד, כי הנידון שלפנינו הוא מצד איסור "ספיה", שנאמר גם לגבי קטן אשר לא הגיע לגיל חינוך. ברם, בקטן שהגיע לגיל חינוך, לבד מאיסור "ספיה", לפנינו נידון נוסף מצד חיוב חינוך. כלומר, נפסק להלכה, כי חייב האב להפריש את בנו גם מאיסורים מדרבנן כדי לחנכו לחיי תורה והלכה (ראה "משנה ברורה" שם ס"ק ג'). כלפי קטן זה, אין מועילה הטענה שהסידור מובא לצרכו...

[אולם, בשו"ת רעק"א שם משמע שכתב בדווקא בקטן פחות מתשע שנים, ומשמע שלדעתו עד גיל זה אינו בחינוך. וצריך עיון. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל שכתב, שיש ללמד זכות על המקילים גם בהגיע לגיל חינוך, משום חינוך למצווה].

דף קיד/ב אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא

### שיעור איסור אכילת דם - כזית או רביעית?

בשאלה רבתי התחבטו גאוני הדורות, מהו שיעור איסור אכילת דם. בפסוק "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה" (ויקרא ז'כז) הורתנו התורה, כי יהודי אינו רשאי לאכול דם בהמה ועוף. ברם, מהו שיעור האיסור? שאלה זו נוגעת לגבי חולים הנזקקים לשתות דם לצורך רפואה, כמה ישתו בפעם אחת, כדי שלא יעברו על איסור שענשו כרת. כלומר, אסור לשתות אף לא טיפה אחת, אך בעונש כרת ומלקות מתחייבים החל משיעור מסוים. מהו, איפוא, שיעור זה [ב"ד הנפש" שהוא הדם היוצא מבעל חיים בעת שחיתו או הקזת דמו, יש עונש כרת ומלקות. אך בדם היוצא מבעל חיים שלא באופן הנ"ל, יש עונש מלקות אך אין עונש כרת].

בעבר (כריתות כב/א) עסקנו בנושא זה והבאנו את דבריו של ה"ערוך לנר" לגבי שיעור האיסור, ועתה נעסוק בנושא זה לאור סוגייתנו.

בגמרתנו נאמר מפורשות: "דם - עד דאיכא רביעית". כלומר, שיעור האיסור הוא רביעית. דברי הגמרא תמוהים בעליל, שכן, ביתר מסכתות הש"ס (חולין פז/ב, כריתות יד/א כב/א, וכ"כ רש"י בעירובין ד/א ובפסחים מד/א ובסוכה ו/א, וכך גם פסק הרמב"ם מאכלות אסורות פ"ו ה"א, ועיין במאורות שם) נזכר כי שיעור אכילת דם הוא "כזית"!

תמיהה חמורה זו אילצה את הרש"ש לצאת מגדרו. בכל הש"ס דבריו מופיעים בקיצור נמרץ, ובסוגייתנו, מפני התמיהה העצומה הוא טרח והאריך לרוב, שלא כדרכו. הרש"ש מעלה אפשרות, כי הסוגיות בהן נאמר כי שיעור דם הוא כזית, עוסקות בדם הלב שעוד לא פרש ממקומו. כלומר, אדם אוכל לב שיש בו דם. במקרה זה שיעור האיסור הוא "כזית", כשיעור מאכלים אסורים, שהרי הוא אוכל את הדם יחד עם הלב. ואילו גמרתנו עוסקת בשותה דם, ששיעור איסורו הוא רביעית, כשיעור משקים האסורים.

מפליא, איפוא, לגלות, כי אף לא אחד מן הראשונים התייחס לנידון זה בסוגייתנו. לא אחד מהם העיר על סתירה זו ולא אחד מהם ניסה ליישבה. כולם, חוץ מאחד, המאירי, שבספרו למסכתנו "בית הבחירה" מביא את הדינים העולים מהסוגיה: "הדם אכילתו בכרת ושיעור אכילתו בכזית!"...

**שינויי הגירסאות במהדורות הש"ס:** אכן, עיון בכתבי יד של התלמוד מגלה, שבכל כתבי היד, ללא יוצא מן הכלל, הגירסא כאן 'כזית'. זהו שיעור דם, בהתאם לאמור בשאר המקומות בש"ס. רק משנדפס התלמוד הבבלי החליפו המדפיסים את המילה "בכזית" ל"ברביעית", ומאז נדפס כן עד זמננו. לכן איש מהראשונים לא תמה על הגמרא, שכן הגירסה שהיתה אצלם, היתה 'כזית'! (ראה בית הועד, א, עמודים 58-59).



## מאורות השבת

### במהדורות החדשות

## בגודל מיוחד

מהדורות החדשות של מאורות השבת, מאפשרת לכל ילד להיות שותף אמיתי ופעיל בלימוד, ולכל אב להעניק חוויה אמיתית של לימוד מונהג לכל המשפחה, בתקופת חופשת הקיץ ובמשך כל השנה כולה.

10 ש"ח בלבד לספרון

להשיג בחנויות הספרים המובחרות  
ובמוקדי הפצה: משרדי מאורות - בני ברק: גמון 1 פינת חתם סופר 5 ירושלים: שרי ישראל 14.  
לפרטים והזמנות: 4-700-500-151

### נסא דברכתא

מעומקא דליבא  
נשגד בזאת ברכת מזל טוב  
לרגל השמחה השרויה במעונם של  
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

**הרה"ג ר' בן-ציון ארצי שליט"א**  
ביהכ"נ רינת ישראל - תלמין  
לרגל הולדת הבן

**הרה"ג ר' יוסף צבי ז'ק שליט"א**  
ביהכ"נ יוצאי חברון - בני ברק  
לרגל הולדת הבת

**הרה"ג ר' אליהו מונק שליט"א**  
ביהכ"נ הגדול - בני ברק  
לרגל נישואי הבן

**הרה"ג אליהו פיינסלבר שליט"א**  
ביהכ"נ המרכזי - יבול  
לרגל הולדת הבת

**הרה"ג גבריאל ששון שליט"א**  
ביהכ"נ בית שלמה - אשדוד  
לרגל נישואי הבן

בברכת התורה ולומדיה  
**מאורות הדף היומי**

לעילוי נשמת  
מרת **נחמה ליבא בטלמן** ע"ה  
ב"ר אברהם שמואל מנא ז"ל  
נלב"ע ז' באלול תשנ"ט  
**תנצב"ה**  
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת  
הר"ר **אברהם מרדכי קלאהר** ז"ל  
בן ר' ברוך מנחם ז"ל נלב"ע ז' באלול תשמ"א  
**תנצב"ה**  
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת  
הר"ר **יפה (בדנא) הקר** ז"ל  
ב"ר דניאל ז"ל נלב"ע כ"ז באב תשס"ז  
**תנצב"ה**  
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

## מאורות הדף היומי

**משרד ראשי:** רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)  
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL  
טל: 03-5775333 ת.ד. 471 בני-ברק  
פקס: 03-7601020 tel: +972-3-5775333  
אימייל: E-mail: meorot@meorot.co.il

**לתרומות והנצחות טל: 03-5775307**  
**למוניים, ובכל עניין טל: 03-6160657**